

KOHLHAAS

Beszéd a Heinrich von Kleist-díj átvételén
Berlin, 2018. november 18.

Michael Kohlhaas, a földi igazságosság iránti rendíthetetlen hitébe belepusztult férfi, akit Heinrich von Kleist emelt magasan a kora fölé, és tett felejtethetlenné, az én apám volt.

Apám irataiban persze, amelyek egy zsilipőr lányának törvénytelen fiaként tüntették fel, akárcsak orosz pecsétekkel teleszórt útlevelében és azokban a vádiratokban is, amelyekben sikkasztással és rágalmazással gyanúsították – végül pedig egy letartóztatási parancson, amely szülővárosom börtönébe utalta, még egy másik név állt: Karl Richard Ransmayr. De miután a felső-ausztriai Lambach bencés gimnáziumának diákjaként, alig tizenöt kilométerre ettől a börtöntől, egy búskomor némettanár felügyelete és útmutatása mellett elolvastam Heinrich von Kleist novelláit, apámnak, ennek a Kleist szavaival „rendkívüli férfiú”-nak, „aki [...] a jó állampolgár példaképének számíthatott volna”,* igazi és, nekem úgy tűnt, találhatóbb nevet leltem: Kohlhaas. Mert Kleist, erről meg voltam győződve, nemcsak egy, a jogáért folytatott harctól kétségbeeső lókereskedőről mesélt, hanem egyúttal apám életéről, és, igen, kevés más íróhoz foghatóan a saját életéről is. Ahogyan minden idők és korok szerelmesei a szívük mélyén rokonnak és ismerősnek tűnnek, alighanem azok a dolgok is hasonlítanak egymáshoz, amiket tesznek és mondanak – én pedig akkor ugyanígy, egymással minden időközön át összekötöttnek láttam a kétségbeesetteket, nyomorultakat és csalódottakat.

Kohlhaas, az apám egy szalmafedeles, vízporfelhőktől körülgözölgött házban született egy zuhatag mellett, amely a regionális térképeken mint *Traun-zúgó* szerepel, és amelyen a Mész-Alpok bányáiból egy szövevényes csatornarendszeren keresztül kősóval megakott dereglyéket eregettek le a folyó alsó szakaszára, és tereltek tovább a Duna felé. A zsilipőrök, akiknek ebben a rendszerben a beömlést és kiömlést kellett szabályozniuk egy sor vízkapun át, a *zúgómaster* nevet viselték, és élet-halál urai voltak. Mert ha a tonnányi súlyú sódereglyék valamelyikét nem sikerült a mohalepte sziklafalak mentén vezetett csatornalépcsőn át óvatosan a folyó alsó szakaszára terelni, a hajósok rakományukkal együtt odaveszhetnek. A tajtékvíz a nagy zúgó alatt még nyáriasan mély vízállásjeleknél is szinte forrni látszott. A folyón azonban rég beszüntették a sószállítását, és az utolsó zúgómaster évek óta reumától és köszvénytől gyötrelmes nyugállományban élt, amikor egyetlen lánya a szügyenére két törvénytelen – két különböző, soha be nem vallott apától, feltehetően a közeli papírgyár munkásaitól származó – gyermeket hozott világra. Az idősebbik a kettő közül volt Kohlhaas, az én apám.

* A szövegben szereplő Kleist-idézetek Márton László fordításai.

Egy tudószanatóriumban, később egy Traun-tó parti, *Hajó* nevű hotelben konyhai kisegítőként dolgozó zúgómasterlány törvénytelen fiának lenni kitörölhetetlen bélyeg volt. Apám nap mint nap, télen gyakran térdig érő hóban kaptatott fel a szurdokból, ahol a *zúgómasterház* gubbasztott a víz tombolásában, az ég fölötté nyíló csíkja felé, majd az ártéri erdőn át addig a kilométerekre lévő faluig, amelyben aztán sok évvel később a gyerekkoromat töltöttem. Még ha ebben a faluban, mint az Elő-Alpok összes falujában (és még az én iskolaéveim alatt is), rossz előjel

volt csak egy anya nevét viselni, apámnak sikerült ezt a szegénybélyeget ha eltörölnie nem is, de legalább néha elfeledtetnie. Tehetséges gyerek volt. Eleinte a falusi plébános, később a községtanácsbeli nemzetiszocialista párthívek támogatásával, akik beajánlották egy Traun-tó parti gimnáziumba, megtanult levegős akvarelleket festeni, kottát olvasni, megtanult angolul, latinul, görögül és, egy Gogolért, Turgenyevért és Dosztojevszkijért lelkesedő irodalomtanár révén, szabadon választott tárgyként oroszul is. A gyarapodó tudással azonban nőtt a nyomás is, hogy sok irányba legyen hálás. Egy olyan ember számára, akivel szégyellni való származása ellenére annyi jót tettek, a segítőkészségnek, alázatnak, engedelmességnek és hálának is legfőbb kötelességgé kellett válnia. Kohlhaas ministrált a reggeli miséken, amelyekhez, mert hosszú volt az út, már hajnal ötkor el kellett indulnia, juh- és tehénólakat takarított, lógesztenyét gyűjtött vadetetéshez, fát és köveket hordott.

De amikor az a megtiszteltetés érthette volna, hogy felvegyék egy nemzetiszocialista elitiskolába, olyan udvariasan, amennyire csak tőle telt, nemet mondott. És amikor a kitűnőre letett érettségi vizsga után félbehagyták vele a tanárképzőt, és behívták a Wehrmachtba, ahol tiszti pályára kellett volna lépnie, megint nemet mondott. Mikor a múltjáról és arról kérdeztem, hogy egy ennyi jóakaró által támogatott egykori *szegénydiák* hogyan volt képes kora legfényesebb lehetőségeiről lemondani, azt felelte: *ezek között semmi nem akartam lenni.*

Nem, apám nem volt a halálosan bátor ellenállás embere. De hogy *ezek között* semmi nem akart lenni, az életem egyik legtisztességesebb alakjává tette a szememben. Ezek után – nem, mondta, nem büntetésből, hogy miért, azt ma már senki nem tudja megmondani – a német haditengerészet aknaszedő hajójára vezényelték a Fekete-tengerre, fogságba esett, és a Krím-félszigetre, a lerombolt Szevasztopol melletti lágérbe vitték, ahol minden újonnan érkezettnek a német hadifogoly-szállítmányokból újra és újra tolmácsolnia kellett egy murmanszki lágérparancsnok beszédét: senki közületek, ti kutyák, ordította a parancsnok, senki, ti kutyák, nem fogja viszontlátni a gyerekeit, a feleségét, a hazáját, amíg Szevasztopol összes köve nem kerül vissza a régi helyére, és a város ablakaiban nem világít újra minden kialudt fény. Ti gyilkosok, üvöltötte a parancsnok, ti gyilkosok itt nem a megérdemelt bosszút fogjátok megszervedni, hanem az igazságosságot.

Ő megértette a parancsnokot, mondta Kohlhaas. Szevasztopol, a virágzó Szevasztopol német csatahajók ágyútüzében pusztult el. Kétszer, emlékezett az apám, hadifogoly bajtársai kétszer verték meg az ilyen fogadó beszédek tolmácsolása után, egyszer olyan súlyosan, hogy kilenc napot töltött a lágér betegbarakkjában, és vért hányt. Tolmácsként való használhatósága miatt csak az utolsók között tért vissza a háborúból.

Miután folytatta a tanárképzőt, falusi tanító lett, és feleségül vette anyámat, egy lágyszívű dajkanővért, aki apám előtt sokáig és végül hiába várt a háborúban eltűnt vőlegényére; amikor csak megtakarításai lehetővé tették, elutazott a Krím-félszigetre és Szevasztopolba, és ott is talált egy szeretőt, aki karácsonykor nagy alakú, színpompás albumokat küldött neki orosz tengertájképfestők képeivel. Anyám szenvedett ezektől a könyvektől, szenvedett ezektől az utazásoktól, de szerette ezt a férfit, aki bármilyen vágyaknak engedelmeskedett is – minden irányba hálás maradt, és közben a feleségét és a családját is igyekezett megbe-

csülni, amennyire csak tehetette, még szevasztopoli nyaralásairól is vastag kötegeket, rajzokkal díszített szerelmes leveleket küldött anyámnak, az ő *Martheléjének*, négy gyereket télen szánkón húzta a hóban, segített nekik várat építeni kavicsból, agyagból és mohából, vagy átúszott velük a nagy vízesés alatti fehér örvényeken. Ilyenkor belekapaszkodhattam a vállába, ő pedig, ahogy mondta, bálna lett, aki minden örvényen és folyómélyen átvitt a hátán.

A faluban tisztelték. Tanítóból tanár lett, különböző kórusokban basszusszólókat és balladákat énekelt az általa szervezett színes esteken, végül pedig, miután tanári fizetése már nem volt elég a nagy családnak, átvette ama Raiffeisenkasse helyi, a Ferenc József Jubileumi Tanáróthonban elhelyezett és inkább garzonlakásra, mint bankra emlékeztető fiókját, amelynek egykor az volt a jelmondata: *Egy mindenkiért, mindenki egyért.* „Szomszédai között”, írta Heinrich von Kleist az apámról, „nem akadt egy sem, aki ne élvezte volna jótéményeit vagy igazságosságát”...

Emlékszem az estékre meg a vasárnapi mise és ebéd közötti órákra, amikor kérelmezők ültek a konyhaasztalnál, például a boltja fennmaradásáért kétségbeesve küzdő hentes, akiknek apám kézfogás ellenében bankjegyeket számolt le az asztalra, hiteleket, amelyekhez, mint később kiderült, sem kezes, sem biztosíték nem volt. A hentes, akinek látványától rémült szívdobogás fogott el, valahányszor véres kötényében szembejött velem a főutcán, volt az első felnőtt, akit a konyhaasztalnál sírni láttam. De apám nemcsak pénzt osztogatott anélkül, hogy a felügyelőbizottsági tagokat megkérdezte volna, hanem a fogalmazásban jártas tanárként parasztoknak, iparosoknak, kocsmárosoknak, pintéreknek és üzemi munkásoknak beadványokat is írt az építési hatóságokhoz, kérvényeket a szakszervezethez, az egyházadó-hivatalokhoz, a járási bírósághoz. Hasznossága végül annyira meggyőző lett, hogy a helyi gazdák nógatták, mégis jelöltesse magát a községtanácsba a keresztény-konzervatívok színeiben.

Anyám kétségbeesett kérése és könyörgése ellenére apám hálás maradt, mint mindig, hálás az iránta tanúsított megbecsülésért, a tiszteletért, bizalomért és vonzalomért, egyebek közt azoknak a háziasszonyoknak a vonzalmáért is, akiknek szenvedélyes leveleket írt, és akikkel titkos délutánokon találkozgatott a folyóparti ligetekben. A választásból alpolgármesterként került ki. És ez a diadal lehetett balsorsa egyik forrása is. Mert a hatalmon lévő, immár egy felkapaszkodott senki által elszámoltatott polgármester, egy olyan, SS-tisztek által alapított politikai mozgalom szellemi rokona, amely a mai Ausztriában, ezt csak mellékesen jegyzem meg, mint *Szabadságpárt* a kormánypadot, a belügyminisztériumot, külügyminisztériumot, védelmi minisztériumot, közlekedési minisztériumot stb. is elfoglalta, és egy mitikus *kisembernek* ígér igazságot szolgáltatni, nem tudott mit kezdeni a konkurenciával. Megkezdődtek a szokásos, a politikai pártokat mindig is minden programnál jobban foglalkoztató harcok, és a szokásos, a politikai munkában mindig bennfoglalt eszközökkel folytak – besározással, mocskolódással, rágalmazással. A regnáló polgármesternek ezen a csatatéren nem kellett sokáig keresnie a lenről jött vetélytárs Achilles-sarkát. Nem volt-e köztudott, hogy apám a konyhaasztalnál osztogatja a hiteleket? Azt, hogy a faluban szinte minden üzlet kézfogással kötött, végtére is csak ott volt jó megtűrni, ahol az üzletfelek közül senki, sehol, senkinek nem állt az útjában.

A polgármester feljelentését követő reggelen két rendőrautó állt meg villogó kék fényvel az iskolaudvaron, öt rendőr hűtlen kezelés gyanújával letartóztatta apámat, és bevitte a börtönbe. A helyi és vidéki újságok sorozatban több címoldalt szenteltek ennek a szörnyűségnek.

A heti látogatónapok egyikén, mikor a foglyok és látogatóik egyenruhás felügyelet alatt ültek egymással szemben a nyirkos kezektől és könnyektől foltos asztaloknál, először láttam meghittent csókolózni a szüleimet. Csak később, jóval később tudtam meg, hogy ilyenkor sziverliket cseréltek, amelyek közül kettőt anyám halála után megtaláltam a hagyatékban. Szerelmes levelek voltak, amelyek semmilyen, a gyakorlati életre vonatkozó utasítást vagy tilos megállapodást nem tartalmaztak.

Apám elvesztette tanári állását, elvesztette összes funkcióját a helyi egyesületekben, és természetesen az alpolgármesteri rangját is. A hosszú vizsgálati fogságot követő per arra az eredményre jutott, hogy a bűnös csupán a hatáskörét lépte túl az egyébként is közömbös, gazdákból és iparosokból álló felügyelőbizottság megkerülésével, továbbá, hogy minden hiteltelt pénzt a bankot megillető hozammal visszafizettek, és apám ennek során sem személyesen nem gazdagodott, sem más előnyökhöz nem jutott, a törvény szerint azonban teljesült a hűtlen kezelés tényállása. A kirótt szabadságvesztés ennek megfelelően enyhe volt, és – talán azért is, nehogy kártérítést kelljen fizetni – megegyezett a vizsgálati fogság idejével.

Azonban Kohlhaas, az apám életében először nem akart felmentést, sem kíméletet, hanem igazságot akart. „A világnak áldott emlékezetüként kellene őt számon tartania” – írta Heinrich von Kleist az apámról –, „ha egyik erényében a végletekig nem csapongott volna. A jogérzékben...”

Apám nem volt hajlandó elfogadni az ítéletet. Nem segített-e mindig embertársain, anélkül hogy ezért a legcsekélyebb ellenjuttatást kérte volna? Tanárként nem törődött-e szabad délutánjain, még fáradtságosabb esetekben is díjmentesen, a gyerekek korrepetálásával, akiket szüleik portáján mezei és istálló munkára fogtak, és akiknek, amikor reggelente megérkeztek az iskolába, ruhájukból még kiállt nehéz munkájuk szalmája? És nem kapott-e őt, nem is: hat érmet, miután fürdőidényben a nyári folyónál saját életét kockáztatva úszókat mentett ki a hirtelen támadó örvényekből?

Kohlhaas tehát fellebbezett. Ez az óvás azonban függőben hagyta az ellene folyó eljárást, ami azt jelentette, hogy a továbbiakig sem a tanítást, sem a régi életét nem folytathatta. Fellebbezés. Apám meg volt győződve, hogy ez a döntés csak egyetlen eredményhez vezethet, felmentéshez. Semmi mást nem tudna, semmi mást nem tudott feltételezni.

Egy szénkereskedő özvegye, akit a háború előtt neki ígértek feleségül, kései hazatérésekor azonban már rég férjhez ment, és most újra egyedülálló volt, előteremtette neki az első kölcsönt az eljárás költségeire. Kohlhaas emellett munkát vállalt egy asztalosüzem futószalagjánál, aztán pedig a folyó menti papírgyárak egyikében – mert csak ott engedélyeztek neki folyamatos éjjeli műszakot. Nappal aludt, este tízkor pedig mopeddel, esőben-hóban is, mindennap elindult az éjjeli műszakba, a sötétségbe. Nem akarta, hogy lássák a faluban, és ő sem akart látni senkit, amíg nem erősítik meg a felmentését. Emlékszem egy ócskavas-kereskedőre, aki, ezt is csak mellékesen jegyzem meg, időnként egy Thomas Bernhard nevű íróval üzletelt a szomszéd faluból, ha az író stílusos berendezési tárgyakat keresett valamelyik házához. Az ócskavas-kereskedő, a hatalmon lévő polgármester párttársa, akit hiányos fogazata miatt még telefonban is kétséget kizáróan fel lehetett ismerni a kiejtéséről, hónapokon át, olykor késő éjjel is, amikor Kohlhaas a futószalag mellett állt, felcsörgetett bennünket, és a vádolt gyerekeinek vagy feleségének azt üvöltötte a fülébe, hogy a férje, az apánk, az elítélt a tanárok legalja, egy kurva fattya és gazember, akit nem lecsukni kellene, hanem felakasztani.

Heinrich von Kleist így írt ezekről a napokról: „Kohlhaas [...] nem szűkölködött olyan barátokban sem, akik erélyes támogatást ígértek ügyében [...] Csakhogy teltek-múltak a hónapok, és már az esztendőből is, végéhez közeledvén, alig volt hátra, amikor [...] még mindig nem érkezett perfelvételi értesítés, bírói végzésről nem is beszélve.”

Kohlhaas legközelebbi barátai között, akik a hatalmon lévő polgármester ellenségének tekintették magukat, volt egy pék, egy szállítási vállalkozó és egy vendéglős, a falu derék polgárai, akik sürgősen ajánlották neki, hogy mégiscsak tegyen feljelentést a polgármester kétes üzletei miatt, ők majd szolgáltatják hozzá az anyagot. Nem keletkezett-e az ártéri erdőben, egy folyó menti tájban, ahol más orchideafélék mellett még a ritka boldogasszonypapucs is megtermett, amelyet a legenda szerint Mária, az égi királynő viselt útján a mennyországba, immár minden természetvédelmi törvénnyel ellenkezve egy olajiszappal, mérges salak-

kal teli pocsolja egy olajfúró társaság hasznára? És nem osztogattak-e építési megbízásokat pályázatás nélkül, és nem kedveskedtek-e elbarátoknak kavicsszállítmányokkal a közsé-
gi tulajdonú bányákból?

Ahogy elveszített boldogsága éveiben, Kohlhaas ezúttal is készségesen állt a jóaka-
rók rendelkezésére, elvégre most a saját sorsáról is szó volt. Így hát levelet írt a hatóságnak,
felsorolta benne a polgármester jóakarók javasolta kétes vállalkozásait, és tanácsukra név-
telenségben maradt. Ki adna hitelt – hangzott a tanács – egy olyan vádlottnak, aki más-
nak a bűneire akarja terelni a nyilvános figyelmet? Noha a pék, a vendéglős és a szállítá-
si vállalkozó nem kívánta tagadni, hogy a polgármester bukása őket is előnyökhöz juttat-
ná, Kohlhaasnak csak használhatott, ha vádlója most maga is kétes megvilágításba került.

A hatóság ugyan nem kívánta megerősíteni a felhozott vádakot, viszont a fellebbezési el-
járással kapcsolatos iratváltás alapján hozzá tudta rendelni a levelet ehhez a Kohlhaashoz,
akit erre fel rágalmazással is megvádoltak. A sugalmazó derék polgárok, a pék, a fuvaros
és a vendéglős a nyomozati eljárás során ugyan jegyzőkönyvbe mondták, hogy valamikor
tényleg beszéltek a szóban forgó levélről, de bizonyísten nem írták meg, bizonyísten nem
küldték el, és bizonyísten semmi közük hozzá.

Azokban a napokban harmadszor olvastam Heinrich von Kleist elbeszélését a lókereske-
dőről, és az összes per diadalmas végéről álmodoztam, arról álmodoztam, hogy apám dia-
dalmenetben fog megjelenni az utcán: „...hatalmas kerübpallost, aranybojttal díszített kar-
mazsin párnán, hordoztak előtte, és tizenkét szolga követte lángoló fáklyával...”

Kohlhaast valójában viszont, mielőtt még döntöttek volna a másik ügyében folyó fel-
lebbezési eljárásról, rágalmazásért, habár ezúttal is az enyhítő körülmények figyelembevételével,
újabb feltételes börtönbüntetésre ítélték. A távolság korábbi polgári életéhez ezzel
áthidalhatatlannak tetsző szakadékká vált.

Amikor öt év éjszakai robot után a papírgyár futószalagja mellett, és már minden remé-
nyen túl, egy fellebbezési bíróság úgy döntött, hogy apám pénztárosként ugyan túllépte
a hatáskörét, ténylegesen azonban se nem csaló, se nem tolvaj, ezért az ellene hozott ítélet
összes jogi következményét elengedték – tehát teljes becsülettel visszavehették iskolai állá-
sába, és elveszített tisztégeit is újra betölthette –, meghalt az anyám. Férje láthatatlanságá-
nak éveiben minden tekintetben egyedül hordozta a család terheit és a képviselőt is, ki-
nyitotta és elhallgatta apám elől a névtelen leveleket, némán tűrte az ócskavas-kereskedő
gyalázkodásait és a többi megaláztatást. Ahogy hajdanán megeskettette Kohlhaast, hogy
nem indul választáson, és nem emel vádat erősebbek ellen, úgy eskettette meg anyám az

éjjeli műszakból hazatérő férjét, hogy az öngyilkosságot, amelyet újra meg újra emlegetett, legalább a gyerekei és a felesége miatt nem követi el. De egy ilyen élet fájdalmas súlya végül túl nehéz lett anyámnak. Utolsó óráiról azt írta Heinrich von Kleist, hogy a papnak, aki a haldokló szobájába lépett, kivette a kezéből a bibliát, „lapozott és lapozott, mintha valamit keresett volna; végül megmutatta Kohlhaasnak, aki az ágyánál ült, azt a verssort, hogy: »Bocsáss meg ellenségeidnek; tégy jót azokkal, akik gyűlölnék téged.«»

Miután anyámat eltemették a falu temetőjében, apám elutasította, hogy visszafogadják a helyi közösségbe, és nekilátott az előkészületeknek, hogy a falut, amelyben addigi életét töltötte, és ahol most még iskolaigazgatói állást is kínáltak neki, elhagyja, „mert” – mondatta vele Heinrich von Kleist –, „mert olyan országban, ahol [...] nem védenek meg jogaimban, nem bírok megmaradni.”

Kohlhaas felszámolta lakását a Ferenc József Jubileumi Tanárrotthonban – emlékszem egy anyám nyári ruháival teletömött szemeteskukára, amelynek a széleiről virágmintás ruhaújjak integettek, amikor segíteni akartam apámnak a kirámolásnál –, és átköltözött anyám szülőfalujába, ama folyó alsó folyásához, amelyen a sódereglyék egykor a nagy zúgón átvergődve ismét békésen siklottak tovább. Ott élt a nyugdíjazásáig mint egyszerű tanár és községi könyvtáros egy sötét kis lakásban, és ablakaiból az év minden napján etette az énekesmadarakat, amelyek mindegyikét felismerte az énekéről. Ha jó hírekkel szolgálhatott a gyerekeiről, például a lánya karrierjéről, aki Thomas Bernhard ügyvédjének irodájában intézte a napi ügyeket, vagy a fiáról, akiből tanár, színész és író lett, a falu postáján lefénymásolta a róluk szóló beszámolókat, így az újságkivágásokat is, és minden jóakarójának elküldte őket, hogy igazolja a beléje és családjába vetett bizalmat. Postabusszal hetente háromszor elment anyám sírjához, gyertyát gyújtott, és a földbe szúrt barna műanyag vázában kicserélte az ily módon soha el nem hervadó virágcsokrot.

Saját halála napján is, sok évvel bukásának drámája után egy buszmegállóban várt, ahonnan a vidék fölé magasodó várként lehetett látni a bencés kolostort, ahová egykor iskolába jártam. Aznapra anyám sírjánál beszélünk meg találkozót, utána pedig egy kertvendéglőbe akartunk menni, messze kint a búzamezők között. Utolsó barátnője, egy nyugdíjas vegyesbolti eladó, mint oly sokszor, ezúttal is el akarta kísérni, ott ült mellette a buszmegálló várópadján, és fogta a kezét, amikor apám a fájdalom vagy ijedtség minden jele és egyetlen szó nélkül előrehanyatlott. A nő csak nagy nehezen tudta megtartani, és megakadályozni, hogy az úttestre zuhanjon. Miközben egyik busz jött a másik után, és megint továbbment, és kíváncsi tömeg gyűlt össze, és megint szétszéledt, egy villogó kék fénnel érkező mentőorvos halottá nyilvánította apámat. A helyi temetkezési vállalkozó a bencés kolostor halottaskamrájába szállította. A méter széles falak mögött mintha megőrződtek volna a tavaszi hófokok. Pedig odakint nyár volt. Egy tikkasztóan meleg júliusi nap.

Mikor alig egy órával a halálhír után beléptem abba a homályos kamrába, Kohlhaast nyári öltözetben, mint aki egy folyóparti délutánra készül, láttam feküdni egy ravatalon. A hirtelen szívhalál kékeslilára színezte az arcát és a karját. Ez el fog múlni, mondta a temetkezési vállalkozó, ez a kékség el fog múlni. Estére megint olyan lesz az apja, mint volt.

Sokáig álltam a ravatalnál, és nem emlékszem, hogy másodpercekig vagy percekig tartott-e, mire felfogtam, hogy újra meg újra valamilyen életjel, egy lélegzetvétel, egy érverés, a mellkas enyhe, alig észrevehető tágulása után kutatom át a testet... Elöttem azonban csak egy szabad férfi teteme feküdt.

■ ■ ■

Adamik Lajos fordítása

Christoph Ransmayr a kortárs osztrák irodalom egyik legismertebb szerzője. Legfontosabb művei, a *Ragyogó pusztulás*, *A jég és a sötétség borzalmai*, *Az utolsó világ*, *A Kitahara-kór* és *A repülő hegy* magyarul is olvashatók. Legújabb, 2017-es regénye a 18. századi Kínában játszódik. A regény magyar fordítása 2018 őszén jelent meg.

Adamik Lajos (1958, Budapest): fordító, szerkesztő. Főbb szerzői: Grimm testvérek (Márton Lászlóval közösen), Adalbert Stifter, Arno Schmidt, Thomas Bernhard, Hermann Nitsch, Pedro Lenz, Arno Camenisch. Ransmayr művei közül korábban *A Kitahara-kór* (Jelenkor, 1998), a *Ragyogó pusztulás* (Tiszatáj, 2016) és folyóiratokban néhány útirajz jelent meg a fordításában.